

УДК 341.92:061.1ЄС

Руденко Оксана Валеріївна –

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри Європейського права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Oksana V. Rudenko –

*candidate of juridical sciences,
assistant professor of European Law and comparative law department,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(2 Kotsiubynskoho Street, Chernivtsi, 58012, Ukraine)*

Еволюція та сучасний стан міжнародного приватного права в Європейському Союзі

У статті розкрито становлення, розвиток та сучасний стан міжнародного приватного права в Європейському Союзі (ЄС). Проаналізовані три основні етапи розвитку міжнародного приватного права в ЄС, зокрема: становлення (1957 - 1999); активний розвиток – після набрання чинності Амстердамським договором (1999 - 2009); сучасний період – після набрання чинності Лісабонським договором (2009 - теперішній час).

Ключові слова: *Європейський Союз, європейське міжнародне приватне право, міжнародне приватне право, гармонізація, уніфікація, колізійне право, вибір права, матеріальне право, іноземний елемент.*

В статье раскрыто становление, развитие и современное состояние международного частного права в Европейском Союзе (ЕС). Проанализированы три основных этапа развития международного частного права в ЕС, в частности: становление (1957 - 1999); активное развитие – после вступления в силу Амстердамского договора (1999 - 2009); современный период – после вступления в силу Лиссабонского договора (2009 - настоящее время).

Ключевые слова: *Европейский Союз, европейское частное международное право, международное частное право, гармонизация, унификация, коллизионное право, выбор права, материальное право, иностранный элемент.*

O.V. Rudenko Evolution and Current State of International Private Law in the European Union

The article discloses the formation, development and modern state of private international law in the European Union. The concept of “European private international law”, including an analysis of the term in a narrow, wide and broadest sense is revealed in the article. The author analyses three main stages in the development of the private international law in the EU, in particular: formation (1957 – 1999); active development – after the entry into force of the Amsterdam Treaty (1999 – 2009); modern period – after the entry into force of the Lisbon Treaty (2009 – present). This article examines the limits of EU legislation as the source of a single law and highlights the difficulties associated with projects on the codification of private law in the EU. Such an approach may be appropriate in the current state of EU integration if it is limited by the rules of binding contract law and the provisions of private international law. Further harmonization of private law in Europe also requires significant changes in the institutional structure for the creation of uniform rules and the development of new methods of regulation.

There are three features of the development of the private international law in the EU: 1) the gradual transition from internationalization to Europeanization; 2) evolution to reduce the “flexibility” of conflict regulation of contractual relations through greater certainty in application; 3) if in 1999 the international convention was the source of unification of the private international law, then after this date the regulation becomes the standard source of unification.

Private international law in the EU can be defined as the interconnection and interaction between the systems of national law of the EU Member States and the system of uniform (unified) legal norms aimed at regulating private legal relations with a foreign element within the EU. European private international law can be seen in a narrow sense (conflict of law), broad sense (covers conflict and conflict law) and the broadest sense (complemented by substantive and procedural law).

Keywords: *European Union, European private international law, private international law, harmonization, unification, law of collision, conflict of laws, choice-of-law, substantive law, foreign element.*

Постановка проблеми. В статті аналізуються етапи становлення та розвитку міжнародного приватного права в Європейському Союзі (ЄС), а також розглянутий його сучасний стан. Аргументовано, що у розвитку міжнародного приватного права (МПрП) в ЄС можна виділити **три етапи:** становлення (1957 – 1999 рр.); активний розвиток – після набрання чинності Амстердамським договором (1999 – 2009 рр.); сучасний період – після набрання чинності Лісабонським договором (2009 – по сьогодні).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стаття ґрунтується на унікальному досвіді ЄС та його законодавстві. Основні питання міжнародного приватного права в ЄС розкрили Чуах Дж., Ерл Р., Баріатті С., Хартлі Т., Бріггс А., Фоссет Дж., Каррутерс Дж., Довгерт А.С., Банковський А.В, Чевичалова Ж.В., Руденко О.В. та інші.

Невирішені раніше проблеми. Всі праці, які присвячені еволюції становлення МПрП в ЄС мають досить різну аргументацію. Обґрунтування даної теми можливе лише на основі ґрунтовного аналізу законодавства ЄС. Саме таким чином можна сформулювати логічні та обґрунтовані висновки.

Мета. Головною метою статті є розкриття процесу формування міжнародного приватного права в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Європейське міжнародне приватне право можна розглядати у вузькому, широкому і найширшому сенсі. У вузькому сенсі – це колізійне право, яке має дати відповіді на всі п'ять чи шість можливих колізійних питань: просторові (інтернаціональні та інтерлокальні), персональні, темпоральні, ранжирні та предметні. В ширшому сенсі, це право включає також норми європейського цивільного процесу і європейського комерційного арбітражу. Таким чином, це право має дати відповідь ще й на питання про конфлікт юрисдикцій та про те, як визнаються та

виконуються іноземні судові рішення, та на деякі інші питання. Таке двоєдине уявлення є пануючою точкою зору ЄС [1]. В найширшому сенсі, європейське міжнародне приватне право включає, на наш погляд, поряд із двома згаданими складовими щонайменше до того часу, коли будуть створені єдині європейські цивільний кодекс та цивільно-процесуальний кодекс, також і норми приватного матеріального та процесуального права. Отже, варто говорити відповідно про європейське міжнародне приватне право в вузькому сенсі (колізійне право), в широкому сенсі (а також і конфліктне право) та найширшому сенсі (доповнені матеріальним та процесуальним правом) [2, с. 153].

У розвитку МПрП в ЄС можна виділити **три етапи:** становлення (1957 – 1999 рр.); активний розвиток – після набрання чинності Амстердамським договором (1999 – 2009 рр.); сучасний період – після набрання чинності Лісабонським договором (2009 р. – по сьогодні).

Перший етап розвитку МПрП в ЄС характеризувався тим, що джерелом уніфікації виступали конвенції, які укладатися на підставі ст. 220 Договору про заснування Європейського Економічного Співтовариства [3]. Дана стаття згодом була перенумерована в ст. 293 Договору про заснування Європейської Спільноти [4], відповідно до якої: *«Держави-члени, у разі необхідності, вступають між собою у переговори з метою забезпечити своїм громадянам:*

- захист особистості, а також використання і захист прав на тих же умовах, які надаються кожною державою своїм власним громадянам;
- усунення подвійного оподаткування в межах Співтовариства;
- взаємне визнання компаній і фірм, в межах другого абзацу статті 48, збереження прав юридичної особи в разі перенесення їх місцезнаходження з однієї країни в іншу і

можливість злиття компаній і фірм, що регулюються законами різних країн;

– *спрощення формальностей, встановлених для взаємного визнання і виконання судових і арбітражних рішень*». Дану статтю анульовано Лісабонським договором 2007 р. [5]

У 1968 р., керуючись даною статтею, держави-члени ЄС підписали *Брюссельську конвенцію з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних та комерційних справ* [6]. Зазначена Конвенція застосовувалась до будь-яких комерційних і цивільних спорів незалежно від того, розглядалися вони судом чи трибуналом, за винятком податкових, митних та адміністративних. На той момент Конвенція була підписана шістьма державами-членами. Цей договір змінювався декілька разів, і був майже повністю замінений регламентом, прийнятим у 2001 р. – Регламент Брюссель I [7] (про який мова йтиме пізніше). На сьогоднішній день Конвенція застосовується тільки між 15 державами, які були членами ЄС до його розширення у 2004 р. та деякими територіями держав-членів ЄС, які знаходяться за межами Союзу, до яких відносяться Аруба, заморські території Франції і Майотта. Передбачається, що Брюссельська конвенція буде замінена новою Луганською конвенцією 2007 р. [8], причому остання відкрита для ратифікації державами-членами ЄС, що діють від імені неєвропейських територій, які належать до цих держав-членів.

Наступною в регуляції приватних міжнародно-правових колізій між державами-членами стала *Римська Конвенція про право, що застосовується до договірних зобов'язань* (1980 р.) [9]. Конвенція була підписана 19 червня 1980 р. Бельгією, Німеччиною, Францією, Ірландією та Італією, Люксембургом та Нідерландами, а згодом і Данією та Сполученим Королівством у 1981 р., таким чином охоплюючи всіх членів Європейських співтовариств. Вона вступила в силу в 1991 р. для 8 з цих країн, а через рік – для Ірландії. Під час розширення Співтовариства у зв'язку із вступом до нього нових членів, зокрема, Греції (1984 р.), Іспанії та Португалії (1992 р.), Швеції, Фінляндії та Австрії (1996 р.), а згодом і наступних 10 країн у 2004 р., було укладено договори щодо розширення дії цієї конвенції на ці країни. Однак ці договори про розширення не були ратифіковані Сполученим

Королівством, Данією та Ірландією, і, таким чином, це перешкоджало вступу в силу конвенції між цими трьома країнами та країнами, що приєднуються. З приєднанням у 2007 р. Румунії та Болгарії, Рада ЄС з 2008 р. отримала повноваження здійснювати приєднання до договору. Римська конвенція є тим критерієм в міжнародному приватному чи колізійному праві, на основі якого здійснюється загальний вибір системи права в контрактах в рамках ЄС. Конвенція визначає, який закон слід використовувати, але не гармонізує матеріальне право (фактичне право). Вона була підписана в Римі, Італія, 19 червня 1980 року і вступила в силу в 1991 році.

В даний час дана Конвенція замінена Регламентом Рим I (593/2008) (про який мова йтиме пізніше), за винятком Данії, яка застосувала *opt-out*, тобто відмовилась від застосування нормативно-правових актів у сфері свободи, безпеки та правосуддя, а також заморських країн і територій держав-членів ЄС. Таким же чином конвенція застосовується в Арубі, Карибському басейні Нідерландів, Кюрасао, Сінт-Маартен (Королівство Нідерландів), Фаруре (Данія), Сен-Пьерре і Мікелон, Сен-Бартелемі, Французької Полінезії, Уолліс і Футуна і Нової Каледонії (Франція). Загалом, право ЄС дійсне у всіх двадцяти восьми державах-членах ЄС. Проте іноді держави-члени ведуть переговори про певні відмови від законодавства або угод ЄС, маючи на увазі те, що вони не повинні брати участі у певних політичних сферах. На сьогодні таких країн – чотири: Великобританія (чотири відмови), Данія (три відмови), Ірландія (дві відмови) та Польща (одна відмова).

Фундаментальний принцип цього документу – автономія волі (*lex voluntatis*) сторін договору. Якщо право, що застосовується до договору, не було обрано сторонами відповідно до зазначеного принципу, то договір регулювався правом держави, з якою воно мало найтісніший зв'язок. При цьому презюмувалося, що такою є країна, в якій сторона, яка повинна здійснити виконання даного договору, має на момент його укладання своє звичайне місце перебування.

Протягом даного першого періоду, колізійні норми створювалися не тільки міжнародними конвенціями, але й директивами,

які носили фрагментарний та випадковий характер.

Другий етап розвитку МПрП в ЄС відкрив нові перспективи для законодавчої діяльності ЄС щодо норм МПрП. Зокрема, згідно Амстердамського договору [10] компетентність у сфері судової співпраці в цивільних і комерційних питаннях була передана від колишнього третього стовпа до першого, який, таким чином, наділив інституції ЄС компетенцією видавати закони у сфері МПрП.

Слід відмітити, що між 1993 і 2009 роками ЄС за законом включив три стовпа. Ця структура була розпочата з Маастрихтської угоди [11] 1 листопада 1993 року і була в кінцевому рахунку скасована 1 грудня 2009 року після вступу в силу Лісабонської угоди, згідно з якою ЄС став об'єднаною юридичною особою. Отже, поняття «опори», або «стовпи», зазвичай використовується у зв'язку з Договором про Європейський Союз. Згідно з цим договором, ЄС ґрунтувався на трьох опорах:

- перша опора, або опора Товариства, складалася з трьох європейських співтовариств – Європейського Співтовариства, Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратому) і скасованого з плином часу Європейського співтовариства вугілля і сталі (ЄСВС);

- друга опора – загальна зовнішня політика та політика безпеки;

- третя опора – поліцейське і судове співробітництво у кримінальних справах.

Амстердамським договором частина сфер, що потрапляють в рамки третьої опори (положення, що стосуються вільного переміщення осіб), були перенесені до першої опори.

При цьому, для трьох опор діяли різні процедури прийняття рішень: в рамках першої опори використовувався метод Співтовариства, а щодо двох інших опор – метод міжурядового співробітництва. У сферах, що відносяться до першої опори, тільки Комісія могла пропонувати законопроекти Раді та Парламенту, для прийняття яких достатньо було кваліфікованої більшості голосів Ради. В рамках питань, що відносились до другої і третьої опор, право законодавчої ініціативи розділялося між Комісією та державами ЄС, а Рада, як правило, повинна була прийняти одностайне рішення.

Отже, після вступу в силу Амстердамського договору (1 травня 1999 р.), уніфікація норм МПрП на європейському рівні здійснювалася головним чином за допомогою регламентів ЄС, прийнятих Радою, або спільно Радою та Парламентом, відповідно до розділу IV (ст. 61-69) Договору про створення Європейського економічного співтовариства (ДЄСт). Продовжуючи курс, запроваджений конвенціями в багатьох сферах МПрП, Рада (пізніше з Європейським парламентом) вперше прийняла регламенти в аналогічних сферах: «Рим I» і «Рим II», які замінили Римську конвенцію та «Брюссель I», «Брюссель II», «Брюссель II А» (або «Брюссель II bis»), які замінили Брюссельську Конвенцію.

Отже, розглянемо дані документи докладніше. Так, *Регламент (ЄС) № 593/2008 від 17 червня 2008 р. («Рим I») про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань* [12] містить цілий ряд поправок, часом досить радикальних, порівняно з Римською конвенцією 1980 р. Перша новела стосується правила про «вибір права, що припускається». Якщо в Римській конвенції такий вибір мав бути продемонстрований з «розумною визначеністю» (with reasonable certainty) умовами договору або обставинами справи, то Рим I потребує, щоб такий вибір був «ясно» (clearly) продемонстрований. Подальшої конкретизації зазнав у Рим I й принцип найтіснішого зв'язку права країни з правовідносинами. Якщо у Римській конвенції він деталізувався лише за допомогою загальної прив'язки, то в Регламенті Рим I вводяться конкретні прив'язки до восьми категорій договорів (купівлі-продажу, послуг, договорів щодо речових прав на нерухоме майно, франчайзингу тощо). Спеціальні правила для окремих договорів (договір споживання, трудовий договір) також зазнали змін у Рим I. Коло договорів із спеціальним режимом колізійного регулювання розширено: у Регламент введено нові спеціальні правила для договорів перевезення (ст.5) та страхування (ст. 8), які віддзеркалюють потребу внутрішнього ринку. Перетворення Римської конвенції 1980 р. про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань у Регламент «Рим I» було розроблено Європейською комісією (Єврокомісією) в проекті «Зеленої Книги» 14 січня 2003 р. [1], в якій піднімалося питання про

необхідність трансформації Римської конвенції 1980 р. у правовий інструмент ЄС (регламент або директиву) та її суттєвої модернізації, а також представленою Пропозицією Єврокомісії щодо Регламенту про право, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань 15 грудня 2005 р. Даний Регламент мало чим відрізняється від Римської конвенції 1980 р., однак, суттєвих змін набули положення, що стосуються права, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань за відсутності згоди сторін (ст. 4). Зокрема, деякі нововведення були здійснені до окремих типів договорів в ст. 4 Регламенту: договори в сфері інтелектуальної або промислової власності, дистриб'юторські договори, договори франчайзингу і фінансового ринку. Також з'явилися нові правила щодо договорів у сфері страхування (ст. 7), договорів перевезення (ст. 5), переважаючих імперативних положень (ст. 9), відступлення права вимоги та договірної суброгації (ст. 14), законної суброгації (ст. 15), множинної відповідальності (ст. 16) та законної компенсації (ст. 17). Всі інші положення Регламенту «Рим I» фактично повторюють правила Римської конвенції 1980 р. із незначними модифікаціями та поправками, наприклад, матеріальна сфера застосування (ст. 1), універсальний характер (ст. 2), свобода вибору (ст. 3), договори з участю споживача (ст. 6), індивідуальні трудові договори (ст. 8), формальна дійсність (ст. 11), сфера дії права, що підлягає застосуванню до договору (ст. 12), відсутність дієздатності (ст. 13) та тягар доказування (ст. 18). Найбільш суттєві зміни та нововведення можна поділити на такі групи, як:

- вихід із ситуації при відсутності вибору права, що підлягає застосуванню;
- права слабшої сторони в договорах;
- проблема договірної і законної суброгації, а також законної компенсації;
- проблема переважаючих імперативних положень;
- питання взаємодії Регламенту «Рим I» з існуючими іншими правовими інструментами (конвенціями, директивами, регламентами тощо).

В Регламенті (ст. 1) зазначено, що він застосовується у випадках, які містять конфлікт законів, до договірних зобов'язань в цивільній та торговій (комерційній) сферах. Це положення відрізняється від того, що містилося у Римській

конвенції 1980 р. (ст. 1), де вказувалося, що вона застосовується до договірних зобов'язань в будь-якій ситуації, де міститься конфлікт законів. Крім того, ще одним нововведенням є п. 2 і) ст. 1 Регламенту «Рим I», пов'язаний з обставинами *negotiorum gestio* (з *лат.м.* добровільна діяльність в чужих інтересах) та *culpa in contrahendo* (з *лат. м.* вина при укладенні договору), які виникають внаслідок ділових переговорів, проведених до моменту укладення договору. Такі обставини входять в матеріальну сферу застосування Регламенту «Рим II». Зміни набула і ст. 3 Регламенту «Рим I» – свобода вибору сторонами права, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань (*lex voluntatis*). В основі всього документу лежить автономія волі сторін, проте в п. 1 ст. 3 Регламенту «Рим I» чітко зазначений термін «закон» і, таким чином, сторони не можуть використовувати такі норми як *lex mercatoria*. Але от питання того, що стосується форми вибору сторонами права, то вона збереглась такою ж, як і в Римській конвенції 1980 р. Однаковим є і принцип розчеплення колізійних прив'язок та можливості заміни права, що підлягає застосуванню до договірних зобов'язань в майбутньому і т.ін. Регламент «Рим I» встановлює універсальний режим застосування колізійних норм до договірних зобов'язань. Як і Римська конвенція 1980 р. та Регламент «Рим II», Регламент «Рим I» має універсальний характер: право, яке вказане цим Регламентом, підлягає застосуванню навіть у тому випадку, якщо воно не є правом одного з держав-членів ЄС (ст. 2 Регламенту «Рим I»). Це означає, що сфера застосування Регламенту «Рим I» є більш ширшою, і не потребує додаткових зв'язків з Європейським співтовариством. Регламент «Рим I» визначає право, що підлягає застосуванню *ad intra* та *ad extra*, тобто як і до внутрішніх справ Європейського співтовариства, так і до зовнішніх справ. Тож, для прикладу, Регламент «Рим I» буде застосовуватися навіть в тому випадку, коли договір буде укладений та виконаний між юридичними чи фізичними особами двох держав не членів ЄС, але, за наявності певних причин, спір між ними буде розглядатися в суді держави-члена. Відтак, для застосування Регламенту «Рим I» немає необхідності, щоб сторона, яка є учасником спору, проживала чи була зареєстрована в державі-учасниці Регламенту.

Положення Регламенту «Рим I» застосовуються в справах, пов'язаних із правом різних держав (не тільки держав-членів ЄС). Застосування положень Регламенту навіть не залежить від зв'язку договірної зобов'язання хоча б з однією державою-членом ЄС. У випадку, якщо суд держави-члена ЄС таки буде розглядати спір між не державою-членом та державою-членом ЄС, то застосування положень Регламенту «Рим I» є обов'язковим, але із врахуванням норм міжнародних конвенцій, оскільки відповідно до п. 1 ст. 25 цього правового інструменту положення Регламенту не зачіпають дію міжнародних конвенцій, сторонами яких є одна або декілька держав-членів ЄС у момент прийняття цього Регламенту і які регулюють конфлікти законів в сфері договірних зобов'язань. Довгерт А.С. вважає, що Рим I зменшив «гнучкість» колізійного регулювання договірних відносин за рахунок більшої визначеності при застосуванні двох основних принципів: автономії волі сторін та найбільш тісного зв'язку [13, с. 33].

Регламент (ЄС) № 864/2007 від 11 липня 2007 р. Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань («Рим II»)» [14] продовжує лінію Римської конвенції на уніфікацію колізійних норм держав-членів – на цей раз в сфері приватноправових зобов'язань, що впливають не з договору, а з інших юридичних фактів: перш за все, зобов'язань внаслідок заподіяння шкоди. До числа позадоговірних зобов'язань, які підпадають під дію цього Регламенту, належать також зобов'язання внаслідок безпідставного збагачення, дій в чужому інтересі без доручення і недобросовісних дій одного з контрагентів на етапі переддоговірних переговорів («*culpa in contrahendo*» або «вина при укладенні договору»). Отже, Регламент Рим II, що набув чинності 11 січня 2009 року, являє собою гармонізацію колізійних норм ЄС у цивільних або комерційних справах у сфері позадоговірних зобов'язань. Регламент регулює такі питання: визначення права, що застосовується до деліктів, зобов'язань внаслідок безпідставного збагачення, ведення чужих справ без доручення і дій до укладення договору (*culpa in contrahendo*). Регламент відповідно до статті 3 носить «універсальний характер», тобто, право, до якого

відсилає Регламент Рим II, застосовується навіть в тому випадку, якщо воно не є правом однієї з держав-членів ЄС. Крім того, Регламент встановлює, що в певних обставинах і при виконанні певних умов, сторони можуть вибрати право, яке застосовується до позадоговірних зобов'язань. Отже, Регламент застосовується при визначенні застосовного права при колізії законів щодо позадоговірних зобов'язань в цивільних і торгових відносинах та не застосовується до податкових, митних та адміністративних відносин, а також до відповідальності держави за дії або бездіяльність, вчинені при здійсненні публічної влади («*acta iure imperii*»). Регламент встановлює деякі виключення зі сфери застосування: позадоговірні зобов'язання в рамках сімейного права, успадкування, оборотних цінних паперів, правового регулювання юридичних осіб, довірчої власності, заподіяння шкоди ядерними матеріалами, посягань на приватне життя і особисті немайнові права. Основною колізійною прив'язкою, що застосовується в Регламенті є прив'язка *lex loci damni* (закон місця заподіяння шкоди), згідно з якою правом, що застосовуються до позадоговірних зобов'язань, що виникають внаслідок заподіяння шкоди, є право країни, де настає шкода. Виключення: 1) особа, яка притягається до відповідальності, і особа, якій завдано шкоду, в момент настання шкоди мають своє звичайне місце проживання в одній і тій же країні – право країни звичайного місця проживання; 2) наявність тісного зв'язку позадоговірної зобов'язання з правом країни, іншої ніж країна місця настання шкоди і країна звичайного місця проживання.

Регламент (ЄС) № 44/2001 від 22 грудня 2000 р. («Брюссель I») про підсудність та визнання і виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах [7] замінив Брюссельську Конвенцію 1968 р. Посилання на нього містяться практично у всіх інших процесуальних актах ЄС, що й не дивно, з огляду на його найбільш загальний характер. Цей акт визначає підсудність (юрисдикцію) всіх цивільних і комерційних справ в ЄС, якщо ті належать до числа транскордонних. Крім того, саме він визначає (за деякими винятками) умови визнання і виконання рішень однієї держави-учасниці на території іншої. *Регламент (ЄС) № 1347/2000 від 29 травня 2000 р. («Брюссель II») про юрисдикцію,*

визнання і приведення у виконання судових рішень у подружніх справах і в справах батьківської відповідальності за дітей обох батьків [15] уніфікував питання про підсудність, визнання та виконання судових рішень у сімейних справах і в сфері відповідальності батьків за спільних дітей. Регламент (ЄС) № 2201/2003 від 27 листопада 2003 р. («Брюссель II А», або «Брюссель II bis», або «Брюссель II В», або «Новий Брюссель II») щодо юрисдикції і визнання та виконання судових рішень у сімейних справах і в справах щодо батьківської відповідальності [16] скасував Регламент (ЄС) № 1347/2000 і вніс суттєві зміни у порядок регулювання процедури визнання та виконання судових рішень у справах про батьківську відповідальність. Регламент досить широко тлумачить термін «батьківська відповідальність», оскільки визнає суб'єктом батьківських прав та обов'язків не лише біологічних батьків дитини, але й інших фізичних осіб, які виконують функції опікунів. Крім того, він містить спеціальні правила виконання судових рішень у разі незаконного викрадення дітей. Згідно Регламенту (ЄС) № 4/2009 від 18 грудня 2008 р. («Брюссель III») про юрисдикцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, а також співробітництво з питань, що стосуються аліментних зобов'язань [17] платник аліментів, що знаходиться в державі-члені ЄС, повинен бути в змозі легко отримати рішення, яке автоматично набуває юридичну силу в іншій державі-члені ЄС без подальших формальностей. Під дію положень цього Регламенту потрапили всі зобов'язання зі сплати аліментів, що виникають із сімейних, батьківських, шлюбних чи родинних взаємин, для того щоб гарантувати однаковий вплив на всіх платників аліментів.

Третій етап розвитку МПРП в ЄС розпочинається з набрання чинності Лісабонського договору, який скасував так звані три опори ЄС, закріпивши у ст. 47 Договору про ЄС правосуб'єктність ЄС. Регламенти продовжують бути визначальним джерелом МПРП ЄС і стають обов'язковими для судів держав-членів ЄС. Вони повинні однаково тлумачитися і застосовуватися у всьому ЄС. Авторитетне тлумачення їх змісту було покладено на Суд справедливості ЄС, що вже виніс велику кількість рішень щодо них.

Регламент (ЄС) № 1215/2012 від 12 грудня 2012 р. («Брюссель I bis») про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах [18], який у січні 2015 р. змінив однойменний попередній Регламент (ЄС) № 44/2001 від 22 грудня 2000 р. Головною метою Регламенту є скасування екзекватури між країнами ЄС, оскільки існуючі відмінності між національними системами країн у сфері визнання та виконання рішень значно ускладнюють функціонування внутрішнього ринку. Брюссель I bis чітко визначив основні підстави відмови у визнанні й виконанні судових рішень у цивільних та комерційних справах. Характерною особливістю цього інституту є й те, що норми, які його регулюють, визначають належний суд, до якого необхідно звернутися, а не територію держави-члена ЄС, на якій він має розташовуватися. При цьому саме Суд ЄС забезпечує однакове тлумачення норм Регламенту. Регламент (ЄС) № 1259/2010 від 20 грудня 2010 р. («Рим III») про розширення співпраці у сфері права, що застосовується до розірвання шлюбу і судового розлучення подружжя [19] вирішує такі питання як суд, який повинен розглядати справу про розірвання транскордонного шлюбу, застосовуване до цих правовідносин право, право вибору права (автономія волі сторін). Він покликаний максимально спростити процедуру розірвання шлюбу в міжнародному приватному праві ЄС і не поширюється на майнові питання подружжя. Регламент (ЄС) № 650/2012 від 4 липня 2012 р. («Рим IV») про юрисдикцію, застосовуване право, визнання і приведення у виконання рішень та прийняття і застосування автентичних інструментів в питаннях спадкування і про створення Європейського Свідоцтва про правонаступництво [20] закріплює умови і порядок визнання та виконання рішень і автентичних документів у сфері спадкування, впроваджує в обіг Європейське Свідоцтво про спадкування, а також забезпечує захист прав не тільки спадкоємців, але й кредиторів спадкодавця.

Висновки. Міжнародне приватне право в ЄС – це взаємозв'язок та взаємодія між системами національного права держав-членів ЄС та системою єдиних (уніфікованих) правових норм, що спрямовані на регулювання

приватноправових відносин з іноземним елементом в рамках ЄС.

Можна виділити три особливості розвитку МПРП в ЄС: 1) поступовий перехід від інтернаціоналізації до європеїзації; 2) еволюція в напрямку зменшення «гнучкості» колізійного регулювання договірних відносин за рахунок більшої визначеності при застосуванні; 3) якщо

до 1999 р. джерелом уніфікації МПРП була міжнародна конвенція, то після цієї дати стандартним джерелом уніфікації стає регламент.

Список використаних джерел:

1. Green paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. COM(2002) 654 final. URL: <http://www.europa.eu.int/eur-lex> (Дата доступу: 05.02.2020).
2. Руденко О.В. Уніфікація міжнародного приватного права в ЄС: монографія. Чернівці: Рута, 2009. 248 с.
3. Treaty establishing the European Economic Community. URL: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf (Дата доступу: 05.02.2020).
4. Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія станом на 1 січня 2005 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (Дата доступу: 05.02.2020).
5. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union. Series C. 2007. Vol. 50. № 306. 271 p.
6. Brussels Convention 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)) (Дата доступу: 05.02.2020).
7. Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:012:0001:0023:en:PDF> – (Дата доступу: 05.02.2020).
8. Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)) (Дата доступу: 05.02.2020).
9. Convention on the law applicable to contractual obligations opened for signature in Rome on 19 June 1980. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A41980A0934> (Дата доступу: 05.02.2020).
10. Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (1997). URL: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (Дата доступу: 05.02.2020).
11. The Treaty of Maastricht or the European Union (1992). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026> (Дата доступу: 05.02.2020).
12. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0593> (Дата доступу: 05.02.2020).
13. Довгерт А.С. Колізійне регулювання договірних відносин в Європейському Союзі та Україні. *Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва НАПрН України*. 2012. № 11. С. 32-35.
14. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32007R0864> (Дата доступу: 05.02.2020).

15. Council Regulation (EC) No 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000R1347> (Дата доступу: 05.02.2020).
16. Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32003R2201> (Дата доступу: 05.02.2020).
17. Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009R0004> (Дата доступу: 05.02.2020).
18. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215> (Дата доступу: 05.02.2020).
19. Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010R1259> (Дата доступу: 05.02.2020).
20. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012R0650> (Дата доступу: 05.02.2020).

References:

1. Green paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernization. COM(2002) 654 final. URL: <http://www.europa.eu.int/eur-lex> (Дата доступу: 05.02.2020).
2. Rudenko O.V. Unifikatsiia mizhnarodnoho pryvatnoho prava v YeS: monohrafiia. Chernivtsi: Ruta, 2009. 248 c.
3. Treaty establishing the European Economic Community. URL: https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_1_kurucu_antlasmalar/1957_treaty_establishing_eec.pdf (Дата доступу: 05.02.2020).
4. Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty (konsolidovana versii stanom na 1 sichnia 2005 roku). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (Дата доступу: 05.02.2020).
5. Treaty of Lisbon amending the Treaty of European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union. Series C. 2007. Vol. 50. № 306. 271 p.
6. Brussels Convention 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)) (Дата доступу: 05.02.2020).
7. Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:012:0001:0023:en:PDF> – (Дата доступу: 05.02.2020).
8. Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221\(03\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:22007A1221(03)) (Дата доступу: 05.02.2020).
9. Convention on the law applicable to contractual obligations opened for signature in Rome on 19 June 1980. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A41980A0934> (Дата доступу: 05.02.2020).
10. Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (1997). URL: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (Дата доступу: 05.02.2020).

11. The Treaty of Maastricht or the European Union (1992). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0026> (Data dostupu: 05.02.2020).
12. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I) URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0593> (Data dostupu: 05.02.2020).
13. Dohvert A.S. Koliziine rehuliuвання dohovirnykh vidnosyn v Yevropeiskomu Soiuzi ta Ukraini. *Zbirnyk naukovykh prats Naukovo-doslidnoho instytutu pryvatnoho prava i pidpriemnytstva NAprN Ukrainy*. 2012. № 11. S. 32-35.
14. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32007R0864> (Data dostupu: 05.02.2020).
15. Council Regulation (EC) No 1347/2000 of 29 May 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and in matters of parental responsibility for children of both spouses. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32000R1347> (Data dostupu: 05.02.2020).
16. Council Regulation (EC) No 2201/2003 of 27 November 2003 concerning jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in matrimonial matters and the matters of parental responsibility, repealing Regulation (EC) No 1347/2000. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex:32003R2201> (Data dostupu: 05.02.2020).
17. Council Regulation (EC) No 4/2009 of 18 December 2008 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and cooperation in matters relating to maintenance obligations URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32009R0004> (Data dostupu: 05.02.2020).
18. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215> (Data dostupu: 05.02.2020).
19. Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32010R1259> (Data dostupu: 05.02.2020).
20. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012R0650> (Data dostupu: 05.02.2020).